



Vernieuwde
versie 2026

Praktisch toolboek

voor hulp aan mensen met een verstandelijke
beperking of niet-aangeboren hersenletsel

Praktisch toolboek

voor hulp aan mensen met een verstandelijke
beperking of niet-aangeboren hersenletsel

September 2026

Praktisch toolboek

voor hulp aan mensen met een verstandelijke beperking of niet-aangeboren hersenletsel

Al meer dan 11 jaar wordt binnen het programma Gewoon Bijzonder hard gewerkt aan het verbeteren van de zorg voor en ondersteuning aan mensen met een verstandelijke beperking, meervoudige beperking of niet-aangeboren hersenletsel. Samen met onze opdrachtgever, het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, en andere partijen uit beleid, onderzoek, onderwijs en praktijk dragen wij bij aan het gezamenlijke doel van dit ZonMw-programma. Namelijk dat mensen met een beperking, binnen hun mogelijkheden, met grotere zelfstandigheid en meer invloed kunnen functioneren.

Voor gebruik in het dagelijkse werk

Al die jaren hebben afgeronde projecten uit het programma Gewoon Bijzonder tal van praktische producten opgeleverd die zorgprofessionals in hun dagelijks werk kunnen gebruiken. In dit boekje vind je een selectie hiervan. Het gaat om praktische hulpmiddelen die je helpen om de best mogelijke zorg te verlenen aan mensen met een verstandelijke beperking of niet-aangeboren hersenletsel. Denk hierbij aan een leidraad, een werkboek, een meetinstrument, een app en nog veel meer. Elk hulpmiddel wordt kort besproken en afgesloten met een link naar meer informatie.

Samen de zorg nóg beter maken

In mei 2023 verscheen de eerste versie van dit productenboekje. Inmiddels zijn er verschillende nieuwe producten bijgekomen. Daarom presenteren wij met trots de derde versie van dit boekje. Dit zijn producten die vanuit Gewoon Bijzonder ontwikkeld zijn, maar ook producten die zijn voortgekomen uit andere ZonMw-programma's en projecten die zich richten op mensen met een verstandelijke beperking of niet-aangeboren hersenletsel. We hopen dat dit boekje je kan ondersteunen in je belangrijke en waardevolle werk in de gehandicaptenzorg.

Niet-aangeboren hersenletsel (NAH)



Leidraad **NAH in het vizier**

De leidraad 'NAH in het vizier' geeft een overzicht van kennisproducten die je helpen bij het begeleiden van mensen met niet-aangeboren hersenletsel (NAH). Met deze kennisproducten kun je de ondersteuning van cliënten verder vormgeven, onderbouwen en toetsen. Zo vind je bijvoorbeeld informatie over de methode 'Hooi op je vork', een stappenplan 'Foutloos leren bij NAH' en motiverende gespreksvoering bij NAH. De leidraad is bedoeld voor zorgprofessionals die op zoek zijn naar basisinformatie over (oorzaken en gevolgen van) NAH. Ook is de leidraad geschikt voor professionals die zich verder willen verdiepen in NAH en op zoek zijn naar specifieke methoden, tools, kennis over behandelmethoden en diagnostiek of ervaringsdocumenten van mensen met NAH en hun naasten.

Werkboek **Laat je horen**

Het werkboek 'Laat je horen' helpt je als begeleider/ondersteuner om op een gelijkwaardige manier in gesprek te gaan met mensen die zich door niet-aangeboren hersenletsel (NAH) moeilijk kunnen uiten. Het werkboek nodigt mensen met NAH uit om na te denken en hun mening te geven over de zorg en ondersteuning op een manier die het beste bij hen past. Je kunt het werkboek ook inzetten om iemand voor te bereiden op inspraakmomenten, zoals een huiskameroverleg, de bespreking van een cliëntendossier of een cliëntenraad. Er is zowel een digitale als een papieren versie van het werkboek beschikbaar.

Digitaal hulpmiddel **Ervaringskoffer**

De Ervaringskoffer is een digitaal hulpmiddel waarmee mensen met hersenletsel anderen kunnen laten ervaren wat hersenletsel is en wat dat voor hen in het dagelijks leven betekent. Het doel hiervan is om onwetendheid en onbegrip te verminderen, waardoor het contact tussen mensen met en zonder niet-aangeboren hersenletsel (NAH) beter verloopt. De hoop is dat mensen met NAH makkelijker kunnen meedoen in de samenleving, als meer mensen kennis hebben over NAH. De Ervaringskoffer bestaat uit vijf verschillende (deel)koffers met de thema's arbeid, onderwijs, privé, vrije tijd en het publieke domein. In de koffers vind je links naar brochures, websites, ervaringsverhalen, vlogs, blogs en ervarings-oefeningen.

> Digitaal hulpmiddel

Besluitvormingsmodellen en e-learning **Het Keuze-, Noodzaak-, Comfortmodel**

In de acute fase na een ernstige beroerte is de persoon om wie het gaat vaak niet in staat om mee te beslissen over de behandeling. De behandelend arts neemt deze beslissing dan in overleg met naasten. Daarbij kunnen ethische dilemma's ontstaan. Het besluitvormingsmodel helpt om alle argumenten samen met de familie op een rij te zetten en het gesprek daarover aan te gaan. Je komt vanuit 3 perspectieven tot een goede afweging: de keuze van de patiënt, de (medische) noodzaak en het comfort van de patiënt. In de e-learning doorloop je het model aan de hand van een casus. Er is ook een besluitvormingsmodel voor naasten.

> Besluitvormingsmodel

> E-learning

Folder

Individuele plaatsing en steun voor mensen met NAH

Mensen met niet-aangeboren hersenletsel (NAH) kunnen vaak eerder starten met begeleiding naar werk dan wordt gedacht. Daarom is het belangrijk om al vroeg in het herstelproces te bespreken of Individuele Plaatsing en Steun (IPS) passend is. Als een zorgorganisatie IPS aanbiedt, kan de samenwerking tussen behandeling en werkbegeleiding sneller en beter op gang komen. Deze folder is bedoeld voor IPS-trajectbegeleiders die werken of gaan werken met mensen met NAH. De folder beschrijft belangrijke aandachtspunten voor deze doelgroep. Daarnaast bevat de folder algemene informatie over hersenletsel en werk. Daarmee biedt het ook inzichten voor andere re-integratieprofessionals.



Folder

Meetinstrument

Cognition in Daily Life scale (CDL)

Hersenletsel kan zorgen voor cognitieve stoornissen. Deze cognitieve problemen hebben vaak invloed op het dagelijks functioneren en de kwaliteit van leven. Om het cognitief functioneren in het dagelijks leven goed in kaart te brengen, is de Cognition in Daily Life Scale (CDL) ontwikkeld. Dit meetinstrument biedt een gestructureerde manier om cognitief functioneren te beoordelen en veranderingen in de tijd te volgen. Hierdoor ontstaat een beter beeld van hoe iemand in het dagelijks leven functioneert. De CDL is beschikbaar als pdf die kan worden uitgeprint en op papier ingevuld. Daarnaast is er een digitale versie voor pc, laptop en tablet. In deze versie worden de scores automatisch berekend en overzichtelijk weergegeven. Bij het instrument zijn ook een handleiding en een factsheet beschikbaar.



Meetinstrument

*Hulpmiddelen***Communicatie en participatie bij chronische afasie**

Iemand die getroffen wordt door afasie, kan van de ene dag op de andere niet meer op de juiste woorden komen. Het veroorzaakt problemen met het maken van zinnen of bij het begrijpen van een gesprekspartner. Dat maakt meedoen aan de samenleving moeilijker. Er zijn acht verschillende hulpmiddelen ontwikkeld voor verbetering van de behandeling van chronische afasie, waardoor mensen met afasie weer zo goed mogelijk mee kunnen doen.



//

Als je iets wilt maken waar de doelgroepen echt iets aan hebben, moet je dat samen met hen bedenken en maken.

Communicatievaardigheden bij afasie verbeteren

Waarom is de ene persoon met taalproblemen na hersenletsel communicatief vaardiger dan de andere persoon met taalproblemen? Hoe kun je in behandelingen hun alledaagse communicatie verbeteren? Rimke Groenewold (UMCG) onderzocht het en kwam gaandeweg tot verrassende resultaten. Mede door in het onderzoek nauw samen te werken met ervaringsdeskundigen, naasten en afasietherapeuten.

Lees het hele artikel [hier](#).



Hulpmiddelen

Werkboek **Méér dan NAH**

Méér dan NAH betekent niet-aangeboren hersenletsel (NAH) plus bijkomende problematiek.

Mensen met NAH+ hebben vaak complexe ondersteuningsvragen. Dit vraagt veel van zorgprofessionals, zoals begrip, kennis, flexibiliteit en doorzettingsvermogen. Dit boek helpt begeleiders om mensen met NAH+ goed te ondersteunen. Het biedt praktische handvatten voor situaties waarin je vastloopt of meer inzicht wilt krijgen in de complexe problematiek die je in de dagelijkse praktijk tegenkomt. Het boek is geschreven voor iedereen die werkt met mensen met NAH+, zoals begeleiders, verzorgenden en andere zorgprofessionals. Ook naasten en informele zorgverleners kunnen er gebruik van maken.



Technologische hulpmiddelen **Technologie & NAH**

Technologie kan mensen met niet-aangeboren hersenletsel (NAH) ondersteunen in het dagelijks leven en bijdragen aan meer zelfstandigheid, veiligheid en comfort. Toch weten veel mensen met NAH en hun naasten niet welke technologische hulpmiddelen er zijn en hoe deze kunnen helpen. Als zorgprofessional kun je een belangrijke rol spelen door deze mogelijkheden onder de aandacht te brengen. Op Hersenletsel.nl vind je een overzicht van verschillende technologische hulpmiddelen en waarvoor ze kunnen worden ingezet.



Boekje Mijn Breinverhaal

Het boekje 'Mijn Breinverhaal' is een aanvulling op de MDS-NAH. Het geeft een samenvatting van de medische gegevens over de persoon met niet-aangeboren hersenletsel (NAH) en biedt informatie over wat diegene zelf belangrijk vindt. Je kunt het boekje na afname van de MDS-NAH downloaden en overhandigen aan de cliënt. De medische informatie staat er dan al in. Degene met NAH kan vervolgens zelf invullen wat de gevolgen zijn van zijn hersenletsel, hoe anderen hier rekening mee kunnen houden en wat die nog wél goed kan. Mensen met NAH kunnen Mijn Breinverhaal gebruiken om aan naasten en zorgprofessionals uit te leggen wat er is gebeurd, zodat zij hun verhaal niet steeds opnieuw hoeven te vertellen. Omdat het medische gegevens bevat, is het boekje niet apart te downloaden en zelf in te vullen.

> Boekje

Meetinstrument Minimale Dataset NAH (MDS-NAH)

Er worden veel verschillende instrumenten gebruikt om de gevolgen van niet-aangeboren hersenletsel (NAH) in kaart te brengen. Hierdoor zijn onderzoeksgegevens moeilijk met elkaar te vergelijken en kunnen cliënten het gevoel krijgen dat zij 'hun verhaal steeds opnieuw moeten vertellen'. De 'Minimale Dataset NAH (MDS-NAH)' is een verzameling van bestaande meetinstrumenten die je kunt gebruiken om de status van een persoon met hersenletsel in kaart te brengen. Gebruik van de MDS-NAH maakt gegevensverzameling in de zorg completer en efficiënter. Daarnaast kunnen onderzoekers deze gegevens gebruiken om de zorg voor mensen met NAH te verbeteren. Een zorgprofessional, degene met hersenletsel en een naaste vullen de MDS-NAH in. De set bestaat uit dossierinformatie, een cognitieve test en vragenlijsten. Na de digitale afname van de MDS-NAH kun je een samenvatting van de gegevens downloaden om te gebruiken in de zorg en ondersteuning van je cliënt.

> Meetinstrument

Database met handleiding

Landelijke database MDS-NAH

Data die met de MDS-NAH zijn verzameld zijn samengevoegd in de Landelijke Database MDS-NAH. Toegang tot de data kan worden aangevraagd. Onderzoekers die de MDS-NAH gebruiken worden van harte uitgenodigd om hun data (onder restricted access) beschikbaar te stellen voor de Landelijke Database MDS-NAH in DataverseNL. Hoe dit werkt is te lezen in deze handleiding.



Database

Ernstig meervoudige beperking (EMB)



Leidraad **EMB in het vizier**

In de leidraad EMB in het vizier vind je een overzicht van kennisproducten die je helpen bij het begeleiden van mensen met een ernstig meervoudige beperking (EMB). De leidraad biedt informatie en inspiratie voor iedereen die betrokken is bij de ondersteuning van mensen met EMB. Denk aan directe begeleiders en behandelaars, maar ook ouders. Welke keuzes kan je maken over opvoeding, ontwikkeling en ontplooiing? Welke producten, activiteiten, documentaires en voorstellingen zijn er speciaal voor mensen met EMB ontwikkeld? Welke onderzoeken zijn er gedaan? Welke methoden zijn wetenschappelijk onderzocht en aantoonbaar werkzaam gebleken? Welke vlogs, blogs, socialmediakanalen en campagnes richten zich speciaal op mensen met EMB? Alle kennisproducten worden ingeleid met een praktijkvoorbeeld waarin een ondersteuningsvraag centraal staat.

> Leidraad

Checklist **Aansluiten & Stimuleren (A&S)**

Vind je het als begeleider of naaste van iemand met een ernstig meervoudige beperking (EMB) soms lastig om het gedrag en de behoeften van diegene te 'lezen'? De checklist Aansluiten & Stimuleren (A&S) helpt je om signalen te herkennen en beter aan te sluiten bij het gedrag en de behoeften van jouw cliënt. Met de checklist ben je in staat om signalen waar te nemen die wijzen op spanning, door heel concreet naar gedrag te kijken. Ook geeft de checklist handvatten om goed aan te sluiten bij het spanningsniveau van de persoon met EMB, waardoor je de stress bij je cliënt helpt te verminderen.

> Checklist

Praktische tools & handreiking

Gezinnen met een zorgintensief kind

Wat draagt bij aan goede zorg voor gezinnen met een kind met een (zeer) ernstige verstandelijke en/of meervoudige beperking? Hoe kan samenwerking tussen alle gezinsleden en zorgprofessionals het beste worden vormgegeven, zodat deze zo goed mogelijk aansluit bij de ervaringen, verwachtingen en wensen van alle betrokkenen?

Als zorgprofessional kun je verschillende producten en tools inzetten die de samenwerking met deze gezinnen ten goede kunnen komen, zoals een kaartspel, gespreksmethodiek 'verstaansvaardigheid', tafelkleed, toekomstplan, lesmodule en een handreiking.

> Praktische tools

> Handreiking

Magazine

Tacit knowledge

Het 'Tacit knowledge magazine' gaat over het belang van moeilijk onder woorden te brengen kennis in de zorg voor mensen met (zeer) ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen ((Z)EVMB). In het magazine staan praktische tips voor ouders, zorgmedewerkers en medisch professionals. Je leest wat tacit knowledge is, hoe je het leert en waarom het cruciaal is in de zorg voor mensen met (Z)EVMB.

> Magazine

Gestructureerd groepsgesprek **Wat als ik er niet meer ben?**

Deze tool betreft een format voor een gestructureerd groepsgesprek tussen ouders, andere betrokken familieleden en zorgprofessionals. Via een gestructureerd format kunnen de gesprekspartners met elkaar verkennen hoe de zorg voor mensen met een (zeer) ernstig verstandelijke en meervoudige beperking (Z)EMVB toekomstbestendig gemaakt kan worden. Hierin is ook aandacht voor de zorgen van ouders om overleefd te worden door hun kind. Benieuwd wat het groepsgesprek kan betekenen voor jouw organisatie? Bekijk dan de beschrijving van het groepsgesprek.



Gestructureerd groepsgesprek



**Maar kijk je achter onze
voordeuren, dan zie je een
kwaliteit van leven die
niemand wil.**

‘Ik hoop dat ik mijn kind overleef’

Mensen met een zeer ernstige meervoudige beperking worden steeds ouder. De kans dat zij hun ouders overleven, neemt toe. Wat betekent dit voor hun kwaliteit van leven? En voor het leven van hun ouders? Hoe wordt daarover gesproken? Kasper Kruithof, onderzoeker Ethiek, Recht en Humaniora aan Amsterdam UMC, onderzocht het en maakt het moeilijk bespreekbare bespreekbaar met zijn onderzoek.

**Lees het hele interview met Kruithof en
2 moeders uit het onderzoek [hier](#).**

Gesprekshandleiding **Kwaliteit van leven**

Werk je met kinderen of volwassenen met (zeer) ernstig verstandelijke en meervoudige beperkingen ((Z)EVMB), dan kun je dit hulpmiddel bij hun ouders en naasten onder de aandacht brengen. Het hulpmiddel helpt ouders en naasten om de kwaliteit van leven van hun kind onder woorden te brengen en het gesprek te voeren over een medische ingreep, bijvoorbeeld met artsen. Het helpt ouders ook bij gesprekken met professionals in zorginstellingen die samen met ouders nadenken en beslissen over de medische behandeling van personen met (Z)EVMB.



Gesprekshandleiding

Gespreksinstrument **Groei-wijzer EMB**

De Groei-wijzer EMB is een gesprekstool. Deze tool helpt jongeren met ernstige meervoudige beperkingen (EMB) en hun gezinnen bij de overgang van adolescentie naar volwassenheid. Professionals werken hierbij samen met de jongere en het gezin. De behoeften en mogelijkheden van de jongere zelf staan centraal. De Groei-wijzer EMB helpt om samen stil te staan bij wat belangrijk is voor de jongere en het gezin, en ondersteunt bij het delen van verschillende perspectieven en het formuleren van gezamenlijke doelen en afspraken over passende ondersteuning.



Groei-wijzer EMB

Interventie Programma Perspectief

Programma Perspectief is een bewezen effectieve interventie bij de ondersteuning van kinderen en volwassen mensen met (zeer) ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen. De interventie is ontwikkeld vanuit de visie dat ontwikkeling en eigen regie mogelijk is voor deze groep kinderen en volwassenen. Hoe klein die ontwikkeling ook mag lijken of zijn. Het Reflectiespel over Programma Perspectief is ontwikkeld voor professionals die ondersteuning bieden aan mensen met EMB. Er is ook een serie kennisclips gemaakt, met uitleg over de doelgroep, over de visie en over een succesvolle implementatie van Programma Perspectief in een organisatie.

> Reflectiespel

> Kennisclips

Participatie



Handreiking In verbinding met de wijk

De WijkKring is een groep van ongeveer negen mensen met een ondersteuningsvraag die op loopafstand van elkaar wonen. Zij helpen elkaar, kijken wat er in de wijk te doen is en wat zij zelf voor de wijk kunnen betekenen. Deze handreiking beschrijft in zes stappen hoe de aanpak WijkKring invulling geeft aan wijkgericht werken. De stappen bestaan uit het verkennen van de wijk en het inzicht krijgen in talenten, interesses en sociale rollen van wijkbewoners. Verder geeft deze werkwijze je meer inzicht in waar je sociale netwerken kunt versterken, hoe je (beter) kan samenwerken en op welke manier iedereen iets kan betekenen voor de wijk. Per stap wordt aan de hand van voorbeelden uitgelegd wat de meerwaarde is voor de WijkKring-deelnemers en welke rol professionals en vrijwilligers hebben. De handreiking is bedoeld voor professionals en vrijwilligers, maar kan ook interessant zijn voor wijkbewoners.

> Handreiking

Training CABRIO-training

Teams bestaan vaak uit een groep mensen met verschillende achtergronden, met en zonder beperking. Denk aan ervaringsdeskundigen, mensen met ervaringskennis, wetenschappelijke kennis of praktijkervaring. De CABRIO-training helpt inclusieve onderzoeksteams om zo goed mogelijk samen te werken binnen een onderzoek of in een project. Je leert hoe je de professionele en persoonlijke ervaringen, kennis en vaardigheden van alle teamgenoten optimaal kunt benutten. De training is niet gericht op het opleiden van ervaringsdeskundigen, maar focust juist op de samenwerking binnen het volledige team. De training bestaat uit zes aparte modules, die in combinatie of los kunnen worden ingezet. Je kunt de training inzetten bij handelingsverlegenheid, onzekerheid om gebruik te maken van ervaringsdeskundigheid en/of concrete vragen of moeilijkheden binnen de (geplande) samenwerking in een team.

> Uitleg over training

> Training

Handreiking en whitepaper **(Kennis over) zelfredzaamheid vergroten**

Deze handreiking is een hulpmiddel voor cliënten, hun zorgprofessionals en begeleiders, en hun familie en naasten. Mensen met een beperking willen zo zelfredzaam mogelijk zijn, maar hebben door de dag heen op verschillende momenten vele handen nodig om voor hen te zorgen en hen te helpen. Het is niet altijd makkelijk om zelfredzaamheid en afhankelijkheid samen te laten gaan. Deze handreiking nodigt uit hierover het gesprek met elkaar aan te gaan. Doel hiervan is om beter begrip voor elkaar te creëren met uiteindelijk, waar mogelijk, een grotere zelfredzaamheid voor de cliënt. De whitepaper schetst de vier dimensies van zelfredzaamheid en helpt de kennis over wat zelfredzaamheid voor een cliënt precies is, of kan zijn, te vergroten.

Programma **Jongeren met een beperking op het speciaal onderwijs**

Wil je jongeren met een beperking tussen de 14 en 19 jaar helpen hun talenten te ontdekken en te ontwikkelen? Kijk dan eens naar de mogelijkheden van het programma 'Ik ben P.A. (professional assistent)'. Dit programma versterkt het zelfvertrouwen en talent en kan worden aangeboden in het speciaal onderwijs en praktijkonderwijs. Het bestaat uit een flexibel lesprogramma, waarbij theorie en praktijk elkaar afwisselen. Tijdens de lessen werken de leerlingen aan competenties als presenteren, omgaan met druk en tegenstand, samenwerken en overleggen. Tijdens het vrijwilligerswerk ontdekken ze hoe het is om iets goeds te doen voor de maatschappij. En ze leren waar ze goed in zijn.

Ze breiden hun sociale netwerk uit en krijgen meer contacten met jongeren zonder beperking. De jongeren krijgen na afloop een certificaat.

*Gids***Praktische gids voor sociale initiatieven**

Deze gids is bedoeld voor sociale initiatieven die hun activiteiten toegankelijker willen maken voor mensen met een beperking (bijv. mensen met een licht verstandelijke beperking of niet-aangeboren hersenletsel). Met kleine, eenvoudige aanpassingen worden drempels verlaagd en meer inwoners worden bereikt. In de gids worden ook tips gegeven die laten zien hoe je zicht krijgt op de effecten van je initiatief. Door te meten wat activiteiten écht opleveren, ontdek je wat goed werkt en wat beter kan. Dit helpt om aan te sluiten bij wat inwoners nodig hebben en om de aanpak duurzaam verder te ontwikkelen. Zo zorg je dat je initiatief doet wat het moet doen: mensen ondersteunen op een manier die voor hen werkt. In deze gids vind je praktische tips, voorbeelden uit de praktijk en duidelijke stappen om zelf mee aan de slag te gaan.


*Boek en artikel***Een Wereld van Verschil**

Sociale inclusie en participatie behoren tot de rechten van de mens. Maar wat houdt dit in voor mensen met een ernstige meervoudige beperking (EMB)? Er is onderzocht hoe mensen met een EMB op zorginstellingsterreinen leven. In het artikel lees je meer over dit onderzoek. Op basis van dit onderzoek is er ook een boek verschenen over instellingsterreinen en sociale inclusie. De voornaamste boodschap van het boek is dat de verschillen tussen mensen met en zonder beperking (EMB) serieus genomen moeten worden om hen een goed leven te kunnen bieden. Het boek is bedoeld voor het brede publiek, met name voor mensen die geïnteresseerd zijn in vraagstukken over goed samenleven en de plek van mensen met een beperking hierin.




*Lesbrief***Lesbrief Sociale inclusie**

In het onderwijs wordt nog te weinig gesproken over sociale inclusie. In deze lesbrief wordt ingegaan op wordt ingegaan op onderwerpen als: Wat betekent een inclusieve samenleving? Waarom is dat belangrijk? En hoe kun je daar als zorgprofessional aan bijdragen? Dit zijn belangrijke vragen voor aankomende zorgprofessionals. De lesbrief vormt een mooie verdieping voor zorgprofessionals in de gehandicaptenzorg. Docenten op mbo- en hbo-opleidingen kunnen de lesbrief gebruiken om samen met studenten te praten over sociale inclusie. En hoe sociale inclusie kan bijdragen aan de kwaliteit van leven van mensen met een beperking.

*Taalmethode***Taal voor allemaal**

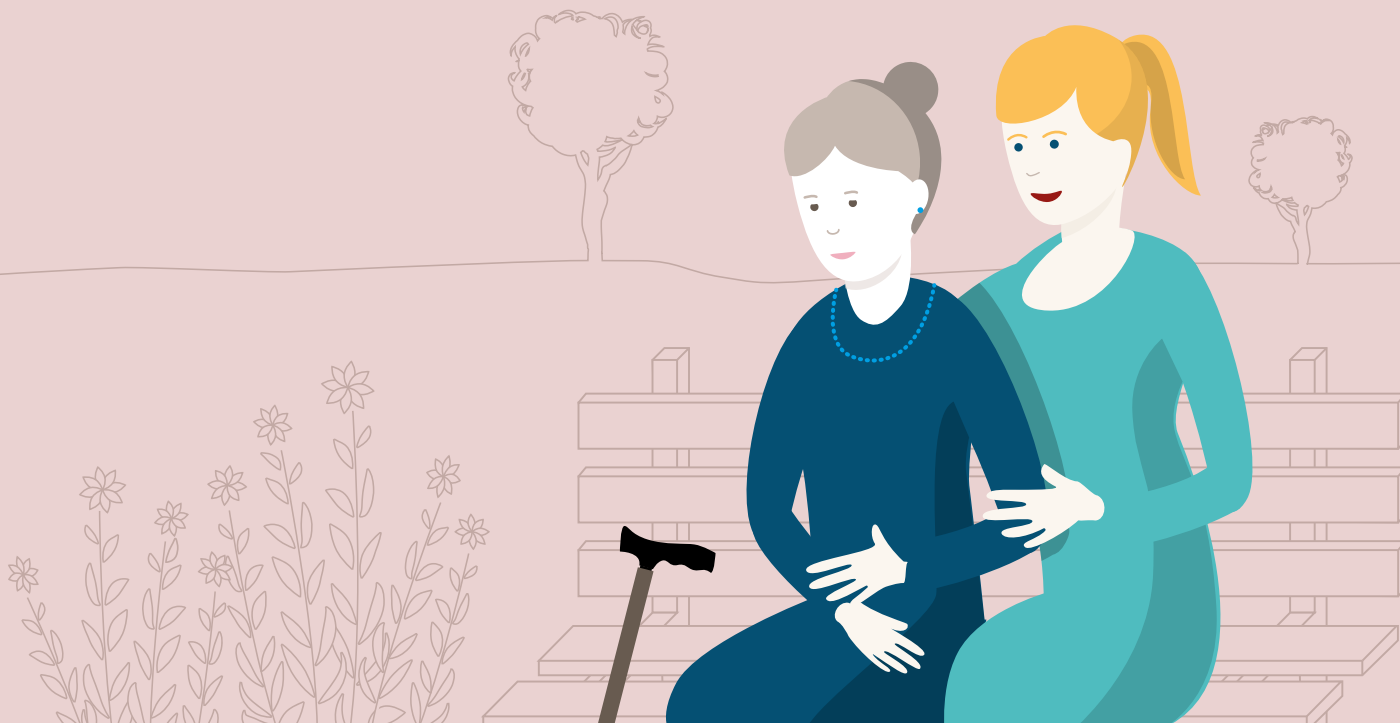
Veel mensen met een licht verstandelijke beperking (LVB) hebben moeite met lezen en schrijven. Voor hen is een brief, bijvoorbeeld van de gemeente of een zorginstelling, vaak te ingewikkeld. Toch wordt in de communicatie met mensen met een LVB veel gebruik gemaakt van taal, zowel schriftelijk als verbaal. De methode 'Taal voor allemaal' zorgt dat je de kern van een tekst op het laagste leesniveau schrijft. Ook zijn er regels over bijvoorbeeld lettergrootte, regelafstand en uitlijning. Het toepassen van de regels van deze methode maakt brieven duidelijker en begrijpelijker. Bovendien sluiten ze beter aan op de taalmogelijkheden en -voorkeuren van mensen die moeite hebben met lezen en leren. Dit zorgt ervoor dat de doelgroep de boodschappen beter begrijpt. Het programma Gewoon Bijzonder heeft bijgedragen aan doorontwikkeling van de methode en implementatie van het gebruik bij onder andere gemeenten.

Associatie van Academische Werkplaatsen Verstandelijke Beperkingen

In Nederland zijn verschillende Academische Werkplaatsen voor mensen met een verstandelijke beperking aangesloten bij de Associatie van Academische Werkplaatsen Verstandelijke Beperkingen. De academische werkplaatsen werken samen aan een landelijke infrastructuur voor het ontwikkelen, delen en toepassen van kennis. De vragen die hierbij centraal staan, gaan over gezondheid, functioneren en meedoen in de samenleving van mensen met een beperking en hun omgeving. In elke academische werkplaats werken praktijk, onderzoek, beleid en opleidingen nauw samen. Hierdoor ontstaan regelmatig nieuwe producten en inzichten die direct bruikbaar zijn in de gehandicaptenzorg.

[Website Associatie van Academische Werkplaatsen](#)

Ouderen met een verstandelijke beperking



Leidraad **Oud en Gelukkig**

Fysieke en mentale kwetsbaarheid zie je eerder en vaker bij ouderen met een verstandelijke beperking dan bij ouderen zonder VB. De leidraad 'Oud en Gelukkig' helpt je bij het begeleiden van ouderen met een verstandelijke beperking. In de leidraad vind je een overzicht van 60 online kennisproducten waarmee je de ondersteuning van cliënten verder vormgeeft, onderbouwt of toetst. Directe begeleiders, stafmedewerkers, behandelverantwoordelijken en alle anderen in de langdurige zorg die betrokken zijn bij de ondersteuning van ouderen met een verstandelijke beperking kunnen de leidraad gebruiken. Dat geldt ook voor mantelzorgers, beleidsmakers en zorgprofessionals in de in de ouderenzorg, de thuiszorg of welzijnswerk die deel uitmaken van de ketenzorg of een individueel ondersteuningsnetwerk. De praktische tips bieden ondersteuning bij het succesvol implementeren van de leidraad.

> Leidraad

> Meer informatie

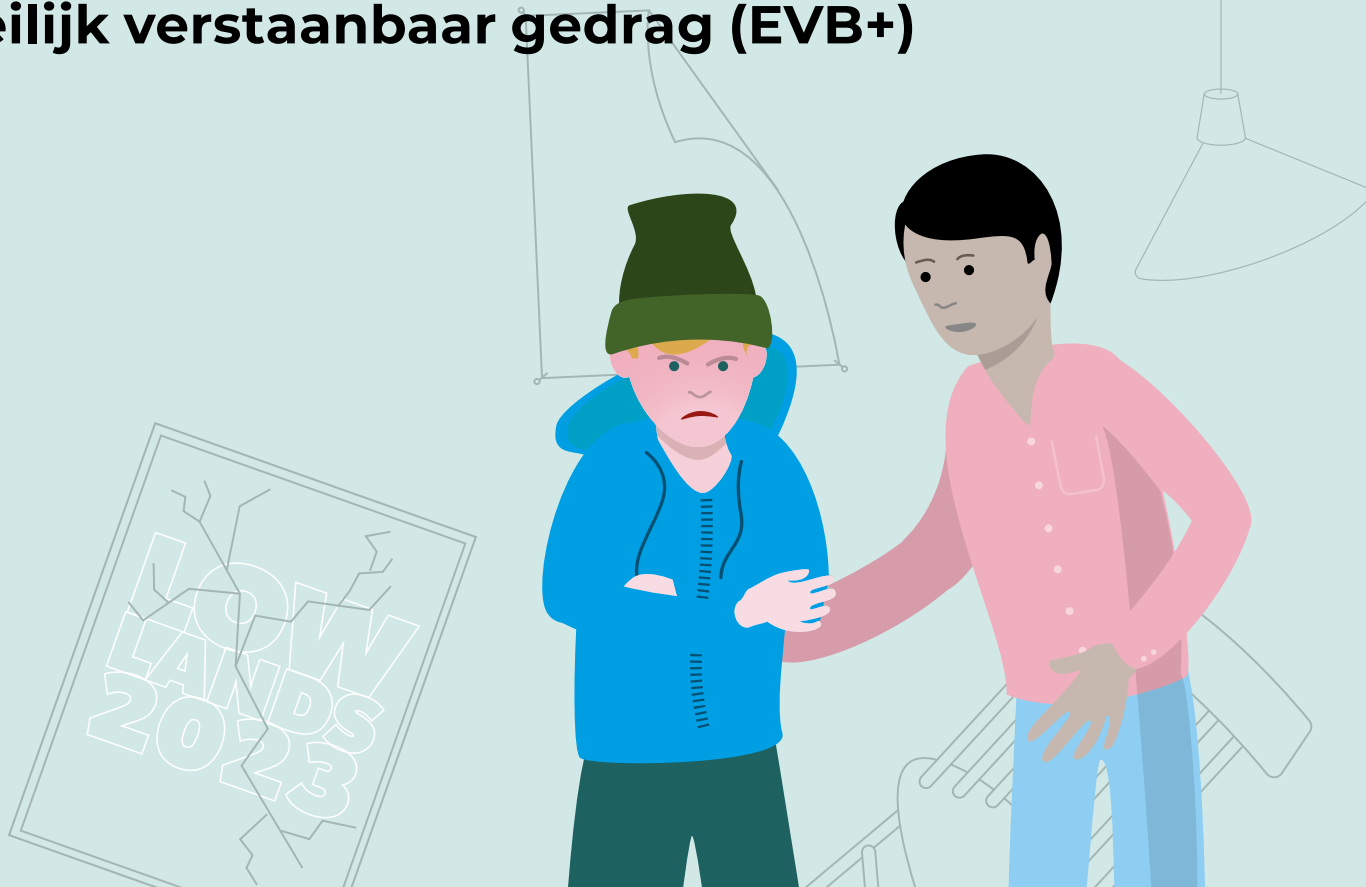
> Tips voor toepassing

Praktische kennistools **Dementie**

Er zijn verschillende tools die jou kunnen helpen om mensen met dementie te ondersteunen. Met de handreiking '(H)erken jij dementie?' kunnen professionals psychodiagnostisch onderzoek doen bij (vermoedens van) dementie. De observatielijst en signaleringsladder helpen begeleiders en medewerkers om signalen van dementie te herkennen en te ontdekken wat er speelt bij oudere mensen met een beperking. Iedereen die de leefomgeving van een oudere met een verstandelijke beperking meer passend en stimulerend wil maken kan gebruik maken van de wegwijzer voor een dementievriendelijke woonomgeving. Wat zijn de mogelijkheden? Welke aanpassingen zijn noodzakelijk? De kalender met tips voor samenwerken met naasten geeft dagelijks handvatten en tips voor deze samenwerking met naasten. Belangrijk, want zij kennen de persoon om wie het gaat goed.

> Kennistools

Ernstige Verstandelijke Beperking en moeilijk verstaanbaar gedrag (EVB+)



Video en poster **EVB+**

Spanning hoort bij het leven en bij nieuwe dingen ontdekken. Mensen brengen zowel spanning als ontspanning over op elkaar. Dat geldt ook in de relatie tussen een persoon met EVB+ en de begeleider. Hoe voorkom je onnodige spanning, zodat mensen met EVB+ ruimte hebben om te leven en te leren? Wat helpt om spanning te verlagen bij mensen met EVB+? En wat helpt juist niet?

De ontwikkelde video en poster kunnen helpen om te kijken welke thema's je zou kunnen bespreken in het team of in de organisatie: Wat loopt er al goed? En waar zou je nog mee aan de slag willen gaan?

> Video

> Poster

Kenniswijzer **EVB+**

De 'Kenniswijzer EVB+' biedt je een schat aan informatie over mensen met een Ernstig Verstandelijke Beperking en moeilijk verstaanbaar gedrag (EVB+) en het werken met mensen met EVB+. Je leest en leert meer over verschillende thema's die spelen in het leven van mensen met EVB+.

De KennisWijzer is speciaal ontwikkeld voor studenten in het mbo (niveau 3, 4 en 5) en hbo en voor zorg-professionals die werken met mensen met EVB+. Je vindt hier een schat aan informatie over alle facetten uit het leven van mensen met EVB+; kennis over wat werken met mensen met EVB+ van je vraagt en wat het je brengt; veel tips voor filmpjes, podcasts en interviews met achtergrondinformatie; bij elk thema opdrachten die je in groepsverband of alleen kunt doen. De thema's zijn los van elkaar te gebruiken.

> Kenniswijzer

Kennisbundel **EVB+**

Deze kennisbundel is bedoeld voor zorgprofessionals die ondersteuning bieden aan mensen met EVB+. In de bundel staat onder andere algemene kennis over mensen met EVB+ en wordt ingegaan op het opbouwen van betekenisvolle relaties met mensen met een EVB+ en hun naasten. Ook worden methodieken en hulpmiddelen die je daarbij kunt benutten beschreven. Er staan ook opdrachten in waarmee je je kennis door doen kan uitbreiden of waarmee je jezelf kan verdiepen. De bundel bevat ook het Rad van Welzijn. Dit Rad kan je gebruiken om binnen het dagelijkse werk, op een speelse manier, meer ontspanning te gaan ervaren. Het draagt bij aan meer werkplezier en aan een constructieve samenwerking met jouw collega's waar ruimte is voor zelfonderzoek en reflectie. Het Rad van Welzijn daagt je uit om ervaringen met elkaar te delen en in gesprek te gaan over je kwaliteiten, krachten maar ook jouw valkuilen en onzekerheden.



Kennisbundel

Leidraad **Leidraad EVB+**

De leidraad EVB+ helpt bij het begeleiden van mensen met een ernstige verstandelijke beperking en moeilijk verstaanbaar gedrag (EVB+). In de leidraad staat een overzicht van online kennisproducten die helpen om de ondersteuning van cliënten verder vorm te geven, te onderbouwen of te evalueren.

De kennisproducten zijn beschikbaar in verschillende vormen, zoals een methode, boek of onderzoek. Bij elk kennisproduct is een praktijkvoorbeeld opgenomen. Dit helpt om de informatie beter te begrijpen en toe te passen in de dagelijkse praktijk. De Leidraad EVB+ is bedoeld voor ouders, begeleiders, gedragsdeskundigen en andere naasten van mensen met EVB+.



Leidraad

Visuele, auditieve of communicatieve beperking



*Game***Game over ondersteunende communicatie**

Voor kinderen met een communicatieve meervoudige beperking (CMB) en hun ouders is het soms lastig om te beginnen met ondersteunde communicatie (OC). Daarom is er de gratis Ondersteunde Communicatie Game: een app waarin kinderen en ouders samen spelenderwijs kunnen oefenen met het gebruiken van OC in dagelijkse situaties. Door samen te spelen, kun je oefenen in het gebruiken van pictogrammen, foto's, tekeningen en (je eigen stem)geluid in de communicatie. Door middel van plezier en humor ontdekken gezinnen samen welke vormen van OC bij hen passen.



Game

*Voorlichting***Online modules communicatief meervoudige beperking**

Er zijn 5 online voorlichtingsmodules ontwikkeld waarmee je informatie krijgt over een communicatief meervoudige beperking (CMB). In deze 5 modules leer je wat een CMB is, hoe je contact kan maken met mensen met CMB, hoe je communiceert met mensen met CMB, hoe ondersteunende communicatie kan helpen bij mensen met CMB en hoe je ondersteunende communicatie kan inzetten.

Elke module duurt 15 tot 30 minuten. Ook zijn er workshops (fysiek of online) te volgen over CMB.



Online modules

Praktisch hulpmiddel

Com-Pas

De Com-Pas helpt mensen met een taalontwikkelingsstoornis (TOS) om duidelijk te maken wat TOS voor hen betekent en hoe anderen daar rekening mee kunnen houden. De Com-Pas is een pasje met uitleg en tips voor anderen over de omgang met de persoon met TOS. De Com-Pas kan ook gekoppeld worden aan een app. Hiermee kan de persoon met TOS zich voorbereiden op situaties door te oefenen met gesprekken. Verder worden in de app ook tips gegeven voor de persoon met TOS en de ander. Er is ook een training ontwikkeld die ingezet kan worden bij jongeren en jongvolwassenen met TOS (uitleg) om hun communicatieve vaardigheden te versterken.

> Hulpmiddel

> Training

Handreiking

Handreiking 'Omgaan met diversiteit'

Gezinnen met dove en slechthorende kinderen zijn heel verschillend. Ze kunnen, zoals ieder gezin, verschillen in cultuur, taal, gezinssituatie, verstandelijke beperking en in hoe goed ouders kunnen lezen en schrijven. Ook gaan gezinnen verschillend om met de doof- of slechthorendheid van hun kind. Professionals werken steeds vaker met gezinnen met diverse achtergronden. De zorg voor gezinnen met dove en slechthorende kinderen vraagt om specifieke kennis en vaardigheden van professionals. Om hen hierin te ondersteunen is de handreiking 'Omgaan met diversiteit' ontwikkeld. Deze handreiking biedt praktische informatie, tips en links, en helpt professionals om beter om te gaan met diverse gezinnen.

> Handreiking

*Poster***Affiche “Zo begrijp ik jou!”**

Goede communicatie is belangrijk om samen te kunnen spelen, leren en sporten. Toch verloopt het contact tussen horende kinderen en dove of slechthorende kinderen niet altijd vanzelf. Kleine aanpassingen kunnen al een groot verschil maken. De poster ‘Zo begrijp ik jou!’ geeft eenvoudige en duidelijke tips om elkaar beter te begrijpen. De poster is geschikt voor alle situaties waarin horende kinderen en dove/slechthorende kinderen elkaar ontmoeten. Denk aan de klas, de sportclub, creatieve activiteiten of zwembles.



Poster

Gezonde omgeving



Infographic **Fysieke leefomgeving**

Als zorgverlener kun je jouw steentje bijdragen aan een passende leefomgeving door met architecten en bestuurders samen te werken bij de ver- of nieuwbouw van zorginstellingen. Samen kan je de binnen- én buitenkant zo ontwerpen en inrichten dat cliënten een hogere kwaliteit van leven ervaren. De infographic Fysieke Leefomgeving beschrijft verschillende niveaus (de stad, het gebouw en de inrichting) en bijbehorende elementen van de fysieke leefomgeving die invloed hebben op het gedrag en het welzijn van mensen met een verstandelijke beperking (VB). Daarmee geeft de infographic zorgprofessionals, bestuurders en architecten een gelijk startpunt bij het gesprek over nieuw te bouwen zorginstellingen of over verbouwingen van bestaande zorginstellingen. Dit kan ervoor zorgen dat de samenwerking gemakkelijker verloopt.

> Infographic

Leertraject **Ondersteunen gezonde leefstijl**

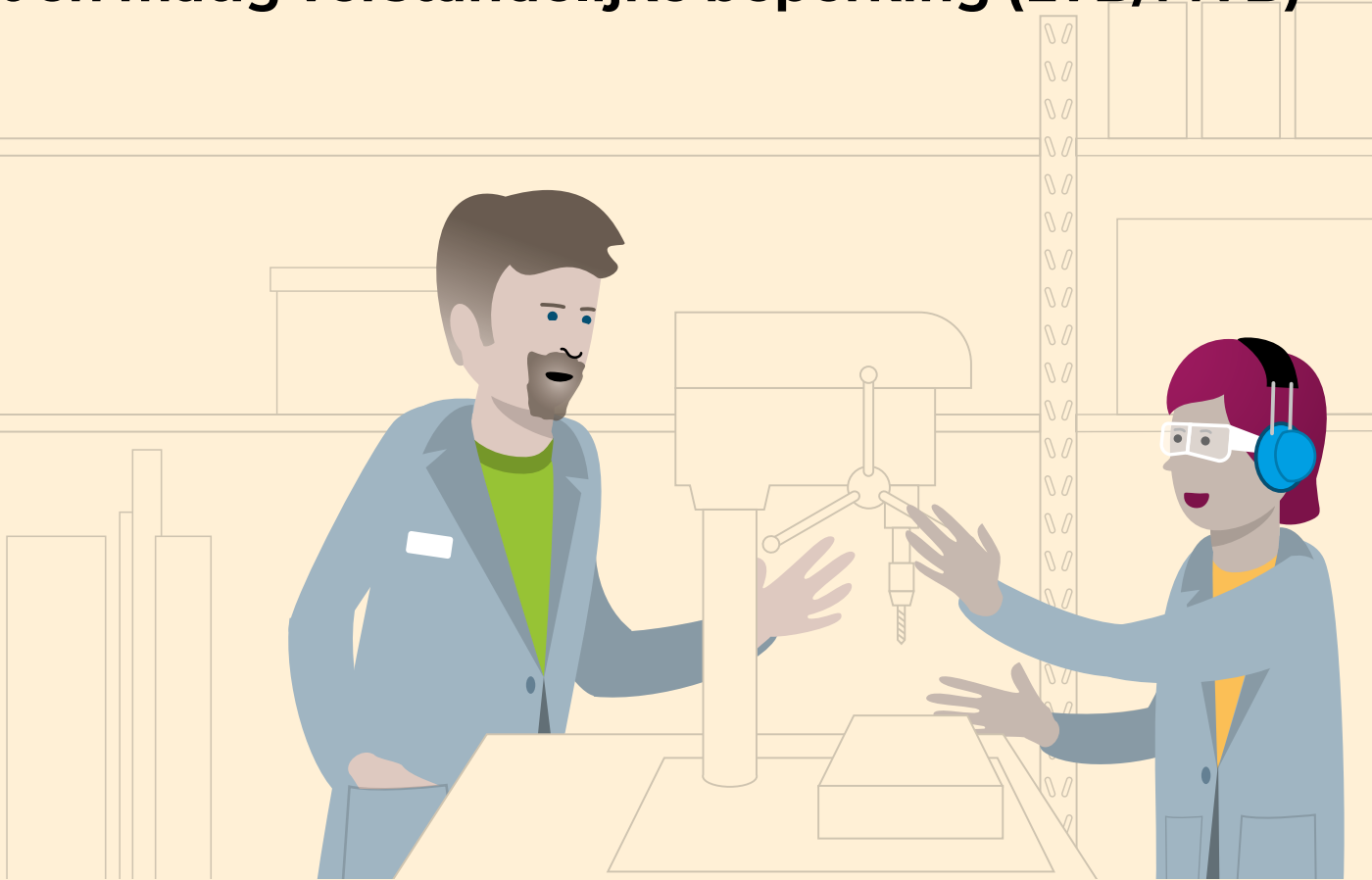
Een gezonde leefstijl is erg belangrijk, ook voor mensen met een verstandelijke beperking (VB). Dit leertraject bestaat uit een e-learning, handleidingen voor teambijeenkomsten en praktische tools. Je kunt dit traject als begeleider volgen om (meer) kennis te krijgen over het ondersteunen van gezonde voeding en beweging en over hoe je gezond gedrag aanmoedigt. Vervolgens kun je met jouw team verder nadenken over een gezonde leefomgeving in jullie zorgorganisatie en over de wensen van jullie cliënten. Tijdens de teambijeenkomsten bespreek je een eigen casus. Je gaat in op je eigen normen en waarden en de eigen regie van de mensen met een beperking. Hoe denk jij over gezond eten, drinken en bewegen? Welke invloed heeft dat op jouw werk? En hoe houd je rekening met de wensen van cliënten en hun naasten? Ten slotte maak je met jouw team afspraken voor de toekomst.

> Leertraject

Omgevingsscan gezonde leefstijl

Met voldoende bewegen en gezonde voeding zit je lekker in je vel en zorg je goed voor jezelf. Om gezond te leven hebben mensen met een matig tot zeer ernstig verstandelijke beperking (M/ZEVMB) een ondersteunende omgeving nodig. De 'Omgevingsscan gezonde leefstijl' is een digitale vragenlijst die laat zien wat de sociale, fysieke en beleidsmatige omgeving van jouw organisatie betekent voor een gezonde leefstijl. Je bepaalt samen wie de vragenlijst invult. Denk bijvoorbeeld aan mensen met een VB, cliëntvertegenwoordigers, begeleiders en teamleiders. Nadat iedereen de vragenlijst heeft ingevuld, ontvang je een samenvatting en een infographic. Die geven een overzicht van wat er nu al gebeurt en waar nog kansen liggen voor een gezondere omgeving. Daarna maak je door middel van een actiesprek samen plannen hoe jullie verder willen. De handleiding bij de omgevingsscan helpt daarbij.

Licht en matig verstandelijke beperking (LVB/MVB)



Serious game Jij & Ik

Mensen met een verstandelijke beperking vinden het soms lastig om hun eigen emoties te uiten of zich in te leven in de gevoelens van anderen. De 'Serious game Jij & ik' helpt hier op een leuke én leerzame manier bij. Het spel richt zich op het nadenken over eigen gevoelens en gedachten én die van de ander (mentaliseren). De speler reist via 8 spelniveaus en via verschillende spelletjes en vragen mee met Mo, een jongen die zijn vriendin gaat opzoeken in Amerika. De serious game is vrij toegankelijk en kan zowel door cliënten zelf, als door cliënten en begeleiders/naasten samen worden gespeeld. Door de game samen te spelen kan je de gebeurtenissen in de game bespreken en op die manier met én van elkaar leren.



Promotiefilmpje game



Spelen van de game



Doel van het spel is om je eigen gevoelens en die van anderen te herkennen en te begrijpen.

Spelenderwijs sociale vaardigheden trainen bij LVB of autisme

Hoe goed werkt een serious game om sociale vaardigheden te oefenen? Suzanne Derks onderzocht de werking van 'Jij & ik' en keek daarbij ook naar de ervaringen van mensen met een lichte verstandelijke beperking (LVB) of autisme. Wat levert het spelen op en hoe kan de game in de praktijk worden ingezet?

Lees het hele artikel over de Serious Game [hier](#).

*App***HiSense App MVB+LVB**

Het hebben van een goede relatie is een belangrijke basis in de ondersteuning van mensen met een licht of matig verstandelijke beperking (LVB/MVB). Maar juist voor deze groep kan het tot stand komen én in stand houden van zulke relaties complex zijn. Daarom is het als zorgprofessional of naaste belangrijk om te begrijpen hoe sensitiviteit (gevoeligheid), responsiviteit (reactie) en gehechtheidsrelaties (emotionele banden tussen mensen) werken bij deze groep. Via de HiSense App MVB+LVB leer je in slechts 5 minuten per dag over hechtingsrelaties. De app stelt elke dag 4 korte meerkeuzevragen via stellingen of voorbeelden. Je ontvangt direct feedback op de antwoorden, waardoor je snel leert. De app is ook als trainingsinstrument in te zetten. Uit ervaring blijkt dat zorgprofessionals het leuk vinden om op een laagdrempelige manier nieuwe kennis op te doen en zich te ontwikkelen op het gebied van de begeleiding.



App

*Leidraad***LVB en middelengebruik in het vizier**

Mensen met een licht verstandelijke beperking (LVB) lopen een groter risico op verslavingsproblemen. In de leidraad 'LVB en middelengebruik in het vizier' staan een overzicht van allerlei methoden en tools die helpen bij het begeleiden van mensen met een LVB in combinatie met verslavingen, zoals alcohol- en drugsgebruik. Met deze producten kun je de ondersteuning van cliënten met LVB verder vormgeven, onderbouwen en/of toetsen. Ook kunnen de producten helpen bij het verbeteren van de samenwerking tussen de gehandicaptenzorg en de verslavingszorg. Alle producten worden ingeleid met een praktijkvoorbeeld (casus) waarin een ondersteuningsvraag centraal staat. De leidraad is bedoeld voor iedereen die betrokken is bij de ondersteuning van mensen met een licht verstandelijke beperking. Denk aan directe begeleiders en behandelaars, maar ook ouders.



Leidraad

Handreiking **LVB en geldzaken**

Begeleiders vinden het vaak lastig om over geld te praten met cliënten en richten zich bij het begeleiden van cliënten in geldzaken vaak vooral op het op orde krijgen van het huishoudboekje. Logisch, want het hebben van schulden heeft grote gevolgen. Er is weinig aandacht voor de vraag wat geld voor mensen betekent, en welke belangrijke rol geld speelt in sociale relaties, het ontwikkelen van een (positieve) identiteit, het gevoel van eigenwaarde, het gevoel van autonomie, zingeving en toekomstdromen. Begrijpen hoe dit werkt kan je als begeleider helpen om je cliënten met een lvb beter te begrijpen én te begeleiden. De handreiking geeft tips hoe je als begeleider met je cliënt over geld kunt praten.



Factsheets **Smith Magenis syndroom**

Mensen met het Smith Magenis syndroom (SMs) hebben meestal een licht tot matig verstandelijke beperking. SMs is een zeldzame aangeboren aandoening, veroorzaakt door een afwijking op chromosoom 17. Kenmerken van het syndroom zijn een combinatie van slaapproblemen, een ontwikkelingsachterstand en gedragsproblemen. Als je iemand met het Smith Magenis syndroom (SMs) begeleidt en behandelt, is het belangrijk te weten wat de oorzaak van SMs is. Die oorzaak kan namelijk invloed hebben op het IQ, de mate van verstandelijke beperking en het soort gedragsproblematiek. Dit kan om een specifieke aanpak vragen. Deze twee factsheets over SMs – één voor zorgprofessionals en naasten, en één voor cliënten zelf – geven informatie over het Smith Magenis syndroom en gaan in op vragen als: ‘Wat is het?’, ‘Wat zijn kenmerken?’ en ‘Hoe en waar kun je hulp krijgen?’ Beide factsheets staan op de website van de Stichting Smith Magenis syndroom Nederland.



Serious game **Virus in de jungle**

Voor mensen met een licht verstandelijke beperking (LVB) was het uitdagend om zich aan maatregelen te houden tijdens de COVID-19-pandemie. Voor professionals en naasten ontbraken passende tools om informatie en kennis met betrekking tot infectieziekten bespreekbaar te maken, rekening houdend met de uitdagingen en complexiteit van deze groep. Deze serious game is voor én met mensen met een LVB ontwikkeld en kan je inzetten om mensen met een LVB te ondersteunen bij het uitvoeren van preventiemaatregelen om virusinfecties te voorkomen. Het is een combinatie van een bordspel en een onlinespel en bevat filmpjes en opdrachten. Vragen die aan bod komen zijn: Hoe voorkom je dat een ziekte zich verder verspreidt? Wat kun jij doen zodat jijzelf en de mensen in je directe omgeving gezond blijven?



Serious game

Training voor de cliënt **Training Flink!**

Flink! is een training voor mensen met een licht verstandelijke beperking. De training helpt deelnemers om sterker en zelfverzekerder in het leven te staan. De training begint met het beter leren kennen van jezelf. Deelnemers leren wie ze zijn en wat ze voelen. Daarna besteden ze aandacht aan hun eigen wensen en grenzen. Door deze stappen leren deelnemers beter voor zichzelf op te komen in verschillende situaties. De training vergroot het zelfvertrouwen, het zelfbewustzijn en de sociale weerbaarheid. Hierdoor kunnen deelnemers beter omgaan met uitdagingen in het dagelijks leven.



Training

Palliatieve zorg



Training **Proactieve zorgplanning**

Praten over zorg in de laatste levensfase of over een naderende dood kan moeilijk zijn voor mensen met een verstandelijke beperking en hun naasten. Maar zij willen dit vaak wel. Hierover praten zorgt er namelijk voor dat zij er zeker van kunnen zijn dat zorgprofessionals hun best doen om naar hun wensen en behoeften te handelen. Deze training bereidt zorgprofessionals voor om doelen en voorkeuren in de palliatieve fase met hen en andere zorgprofessionals te bespreken. Je leert bijvoorbeeld gesprekstechnieken om alle ideeën, wensen en standpunten van de cliënt en hun naasten inzichtelijk te maken. Ook is er een 'train de trainer' beschikbaar voor het geven van de cursus gespreksvoering proactieve zorgplanning.

[!\[\]\(0b9e2e386fe163003656c0c1fc02970c_img.jpg\) Training](#)[!\[\]\(1c66d28bceb5f8993d19d1bc5eed071f_img.jpg\) Train de trainer](#)

Checklist & gespreksformat **Palliatieve zorg**

De checklist en het gespreksformat helpen zorgprofessionals helpen zorgprofessionals in gesprek te gaan met een cliënt met een verstandelijke beperking en hun naasten over wensen en behoeften rondom zorg. Met de checklist brengen zorgprofessionals in kaart wat er nodig is voor het bieden van goede palliatieve zorg, wie waarvoor verantwoordelijk is en welke informatie en kennis nodig is om goed voor de cliënt te zorgen. De gespreksformats bevatten tips voor het gesprek over proactieve zorgplanning en bieden een leidraad voor onderwerpen of vragen waar je aan kan denken tijdens dat gesprek.

[!\[\]\(f97bbb84d3e14c71f5666b6875b81b2f_img.jpg\) Checklist](#)[!\[\]\(a21b01b47c6e0feceab2bddfd6461ab4_img.jpg\) Gespreksformat](#)

Handreiking

Proactieve zorgplanning voor naasten

Mensen met een verstandelijke beperking, hun naasten en zorgprofessionals kunnen onverwachts met complexe medische situaties te maken krijgen. Het is moeilijk om dan binnen korte tijd een weloverwogen mening te vormen over dergelijke situaties. Deze handreiking leert je wat proactieve zorgplanning is en kun je inzetten om dit ook uit te leggen aan mensen met een verstandelijke beperking, hun wettelijk vertegenwoordigers en naasten. Het leert je ook hoe je een proactief zorgplan maakt en welke rol iedereen hierin kan spelen. Ook zijn de belangrijkste onderwerpen voor het gesprek over proactieve zorgplanning op een rij gezet: comfortbeleid, palliatieve sedatie, reanimeer-mij-niet-verklaring en euthanasie.



Handreiking

Informatiefolder

Met je dokter praten over ziek zijn en dood gaan

Deze flyer kun je delen met mensen met een verstandelijke beperking. Het geeft ze informatie over hoe ze met de dokter kunnen praten over ziek zijn en dood gaan. In eenvoudige taal is beschreven op welke momenten iemand dit kan doen, waarom dat belangrijk is en wat er gebeurt met de inhoud van het gesprek. In de flyer is ook ruimte om een afspraak met de dokter te maken.



Flyer

Gesprekshulpmiddel

SamenSpraak

Mensen met een verstandelijke beperking kunnen problemen rondom hun gezondheid niet altijd overzien. Dat maakt samen beslissen over zorg in de laatste levensfase moeilijk. SamenSpraak helpt zorgprofessionals om hier samen met hun cliënten beslissingen over te nemen op basis van hun eigen wensen en waarden. Het heeft de vorm van een bordspel met 4 thema's: 'Wie ben jij?', 'Ziekte en/of levenseinde', 'Maken van keuzes' en 'Toepassing van de keuzes en evaluatie'. Gesprekskaarten, illustraties, een handleiding en werkboekje bieden je extra ondersteuning.



Gesprekshulpmiddel

Toolbox

Gereedschapskist Palliatieve Zorg

De Gereedschapskist Palliatieve Zorg bevat praktische instrumenten die zorgverleners van mensen met een verstandelijke beperking ondersteunen in het herkennen van behoeften, het voeren van gesprekken en het organiseren van passende zorg rondom het levenseinde. Zo maakt het werkboek *Wat wil ik?* wensen in de laatste levensfase bespreekbaar. In het boekje *Zorgen tot de laatste dag* staan verhalen, tips en reflectievragen over thema's als signaleren, communiceren en samenwerken. De *Set Signalering zorgprofessionals* helpt veranderingen in de gezondheid snel te signaleren zodat palliatieve zorg tijdig en gericht kan worden ingezet.



Gereedschapskist

Hulpmiddel

De Palliatieve Tijdlijn

De Palliatieve Tijdlijn beschrijft de verschillende fases in de palliatieve zorg voor mensen met een verstandelijke beperking en biedt voor elke fase handige hulpmiddelen. Zoals de *Checklisten per fase* om niets over het hoofd te zien, de *Palli-lijst* voor inzichten en markering en een format voor het nazorggesprek. Het biedt zorgverleners (artsen, verpleegkundigen, gedragsdeskundigen en groepsleiding) structuur, en het stimuleert proactieve zorg en multidisciplinaire samenwerking. Dit zorgt voor meer rust, duidelijkheid en kwaliteit van zorg in de laatste levensfase.

> Tijdlijn

Flyer

Proactieve zorgplanning bij verstandelijke beperking

Praten over de dood of de einde-levens-fase is voor iedereen lastig, zeker voor mensen met een beperking. Toch is het belangrijk om dit gesprek te voeren met de persoon met de beperking zodat hun wensen voor de zorg vastgelegd kunnen worden. Als korte informatiebron zijn er flyers ontwikkeld voor het gesprek met de cliënt. Er is een flyer voor de persoon met de beperking en een flyer voor de naasten en begeleiders van de persoon met een beperking. In de flyers worden verschillende onderwerpen aangehaald, zoals het gesprek met de zorgprofessional, reanimatie, en het belang van de steun van de naasten voor de persoon met de beperking.

> Flyer voor cliënten

> Flyer voor naasten en begeleiders

Overig



Website **Sensonate.nl**

Dagelijks komt er een continue stroom van geluiden, beelden, informatie en allerlei andere prikkels op ons af. Het verwerken hiervan vraagt om een adequaat 'verwerkingssysteem' in onze hersenen. Dat systeem filtert welke prikkels belangrijk zijn voor ons welzijn en welke niet. Ook zorgt het ervoor dat we hier op een passende manier op reageren. Veel mensen met een Autisme Spectrum Stoornis (ASS) ervaren problemen met die prikkelverwerking. Op de website [Sensonate.nl](https://www.sensonate.nl) vind je kennis, inspiratie, ervaringen, tips en hulpmiddelen rondom prikkelverwerking bij mensen met ASS en een VB van alle denkbare niveaus. [Sensonate.nl](https://www.sensonate.nl) is ondergebracht bij de Nederlandse Vereniging voor Autisme (NVA).

> Website

Voorlichtingsvideo's **Zorgprofessionals en ervaringsdeskundigen voor de klas**

Zorgprofessionals die, samen met ervaringsdeskundigen, gastlessen in het onderwijs verzorgen. Dat is wel de beste samenvatting van de 'Onderwijsvouchers' die vanuit Gewoon Bijzonder zijn verstrekt. En met veel succes, want inmiddels kregen al honderden leerlingen les over hoe de werkvloer in de gehandicaptensector er in de praktijk uitziet. Over de gastlessen zijn, zowel binnen als buiten het klaslokaal, een aantal korte video's gemaakt. Hoe zorg je voor een goede samenwerking tussen het basisonderwijs en de gehandicaptenzorg? De handreiking 'Contact tussen het basisonderwijs en de gehandicaptenzorg' biedt praktische tips en voorbeelden voor scholen en zorgorganisaties.

> Voorlichtingsvideo's

> Handreiking

Zorginterventie Multidisciplinair Expertiseteam (MDET)

MDET is een methode die helpt bij het herkennen en verminderen van onvrijwillige zorg. Hierbij werkt een expertiseteam van professionals uit de eigen organisatie samen met zorgteams.

Onvrijwillige zorg is zorg waar een cliënt niet mee instemt. Dit kan op verschillende manieren voorkomen en heeft vaak te maken met meerdere onderdelen van de zorg, zoals de cliënt, het team en de organisatie. Ook de redenen voor het toepassen van onvrijwillige zorg kunnen verschillen.

De kracht van de methode ligt in het multidisciplinaire karakter van het expertiseteam, want wetenschappelijke en praktische kennis vanuit verschillende disciplines wordt hier gebundeld.



Zorginterventie

Richtlijn & hulpmiddelen Medische begeleiding van volwassenen met downsyndroom

In deze multidisciplinaire richtlijn staan aanbevelingen voor de begeleiding van volwassenen met downsyndroom. De richtlijn richt zich op de thema's veroudering, dementie, depressie en organisatie van zorg. Als je betrokken bent bij de medische zorg of begeleiding van een volwassene met downsyndroom kan je deze richtlijn gebruiken. Het is de eerste richtlijn die specifiek over deze doelgroep gaat. Er zijn ook hulpmiddelen ontwikkeld om de richtlijn goed te gebruiken in de praktijk.



Richtlijn

Overzicht interventies

Databank erkende interventies

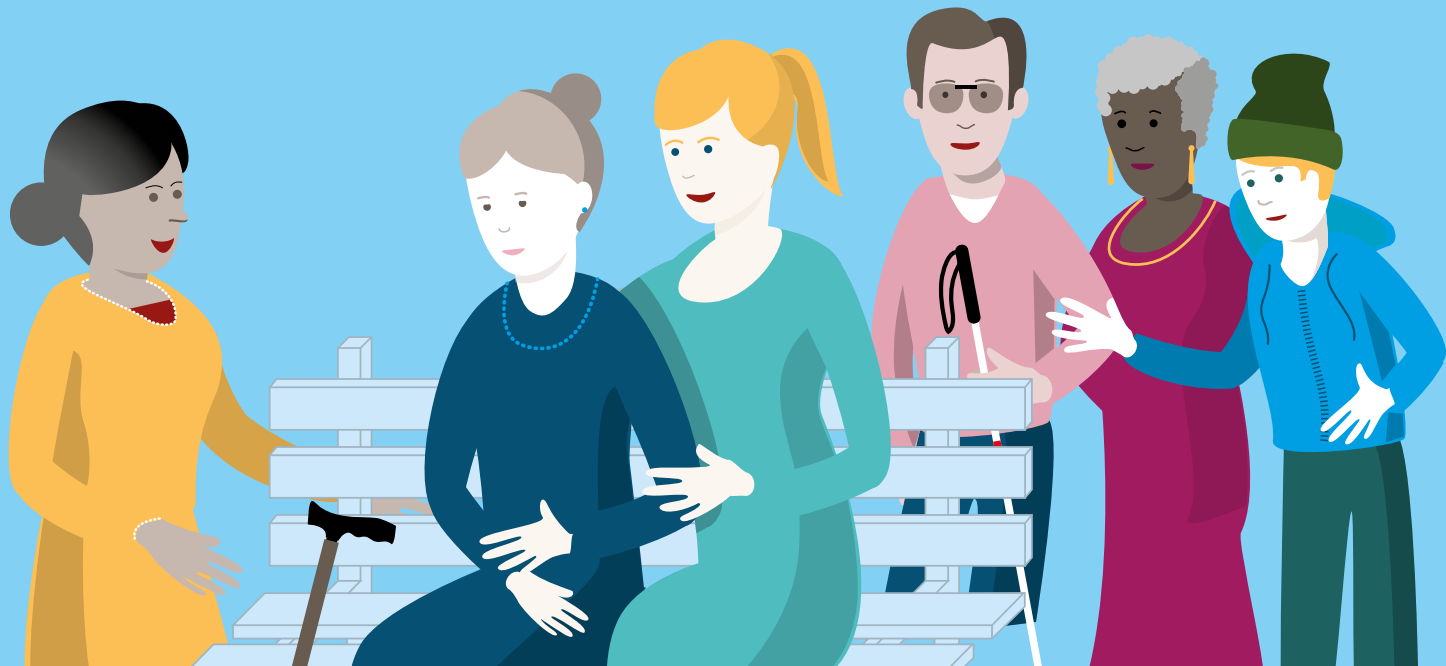
Het geven van de juiste zorg, op het juiste moment en op de juiste manier draagt eraan bij dat mensen met een beperking een zo mooi mogelijk leven leiden. Maar het is niet altijd duidelijk wat het beste werkt.

De databank erkende interventies helpt hierbij. In deze databank staan interventies die zijn beoordeeld op onderbouwing en uitvoerbaarheid. Een interventie is een planmatige aanpak met een duidelijk doel. Sommige interventies zijn gericht op het voorkomen van problemen. Andere interventies helpen juist om bestaande problemen aan te pakken.

ZonMw stimuleert ontwikkelaars of eigenaren van interventies om deze in de databank te laten opnemen.



Interventies



Op de hoogte blijven?

Wil je op de hoogte blijven van ontwikkelingen, producten en kennis op het gebied van de gehandicaptensector?



Programmapagina Gewoon Bijzonder op ZonMw.nl



LinkedIn-pagina ZonMw: Leven met een beperking



Kennisplein Gehandicaptensector

Laat ons weten wat je van het boekje vindt via gewoonbijzonder@zonmw.nl of tag ons op LinkedIn: @ZonMw: leven met een beperking.

www.zonmw.nl

MET KENNIS WERKEN AAN EEN GOEDE GEZONDHEID VOOR IEDEREEN



ZonMw

Laan van Nieuw Oost-Indië 334

2593 CE Den Haag

Telefoon 070 349 51 11

info@zonmw.nl